

O sítkování („necování“) trochu jinak

JAROMÍR TAUSCH

Sítkování řadíme k nejstarším textilním technikám. Vyráběly se tak především sítě k rybolovu, drobné předměty, oděvní součásti, sítky do vlasů i předměty bytové kultury. Ve 14. a 15. století se sítkování rozšířilo po celé Evropě.¹

Na přelomu 19. a 20. století se sítkování (necování) rozšířilo na Českomoravské vrchovině a stalo se postupně významným zdrojem obživy, nebo jejím důležitým doplňkem.

Techniky sítkování jsou obecně známé, regionálně se neodlišují a v odborné literatuře již byly mnohokrát dostatečně popsány.² Ve svém příspěvku se pokusím zúročit výsledky dotazníkové akce Okresního hejtmanství v Pelhřimově z roku 1907,³ která přinesla obraz rozvoje sítkování na začátku 20. století ve zkoumané oblasti.

Dne 5. 10. 1906 přednesl na 435. zasedání říšské rady ve Vídni interpelaci Václav Choc,⁴ český poslanec za okresy Příbyslav a Chotěboř k ministrům vnitra, obchodu, kultury a vyučování. Uvádí v ní, že zejména na okresech Příbyslav a Chotěboř, ale i v sousedních okresech Českého království dochází při výrobě vlasových sítěk k využívání dětské pracovní síly. V textu interpelace pak dokládá, že: „...tisíce dětí pracují při zpracování vlasů. Stovky jich jsou ve věku pěti až šesti let, tisíce školou povinných ve stáří od 6 do 14 let a další tisíce, které právě ukončily školní docházku, děti, které se ještě nevyvinuly a které si při této nezdravé práci ničí zdraví.“ Neméně otřesné jsou i další uváděné údaje: „Děti pracují v létě již od 5 hodin ráno a musí vstávat ve 4 hod. V době volna a prázdnin pracují až do 10 případně 11 hod. Musí dělat při špatném osvětlení a v nedýchatelném prostředí,“ a pokračuje dále: „některé z dětí, které sítkují, nenavštěvují školu stejně jako ty, které dostaly úlevu od školní docházky pro polní práce, ale jsou zaměstnány sítkováním. Ve škole jsou pak unavené, tělesně uvadlé, s mnohými očními a plicními vadami a dalšími nemocemi. Ve škole vzhledem k únavě nemohou děti sledovat vyučování a při nejlepší vůli nemohou být pozorné.“ Závěr interpelace oslovuje přímo zmíněné ministry: „Sind Ihre Exzellenzen geneigt gegen die geschilderte Degenerierung der bei den Netzarbeiten beschäftigten Kinder seinzuschreiten?“ (Jsou Jejich Excellence nakloněny proti uvedené zruďnosti při sítkování zaměstnaných dětí zakročít?)

Státní administrativa ve Vídni se v uvedené záležitosti obrátila na prezidium c.k. místodržitelství v Čechách spisem č. 369 z 23. 1. 1907. V přípisu seznamuje místodržitelství zastupující státní orgány s vystoupením poslance V. Choce a v příloze zasilá úplný text interpelace. Ke spisu je přiložen dotazník⁵ s 16 otázkami a s udáním, komu je předložen

k vyplnění – byly to četnické stanice, obvodní lékaři, duchovní správci a ředitelé škol. Ze souboru otázek vynechalo okresní hejtmanství při plnění příkazu jedinou otázku dotazníku, a to dotaz týkající se pojištění domácích pracovníků zaměstnaných sítkováním neboť si ověřilo, že nikdo z nich není pojištěn. Hejtmanství rozeslalo dotazníky podle pokynů a jejich vrácení termínovalo do konce února 1907.

Vyplněné dotazníky podávají pozoruhodný obraz o stavu sítkování v prvních sedmi letech dvacátého století. Prezentovaná informační báze byla podkladem pro mé úvahy o sítkování a iniciovala průzkum provedený Okresním muzeem v Pelhřimově v roce 1987, který zahrnul období do konce 30. let 20. století.

Sítkování (lidově „necování“, z německého netzen) se na sledovaném území českomoravského pomezí rozšířilo v prvním desetiletí 20. století. Industrializací málo poznamenaná krajina, tím i nemnoho pracovních příležitostí, vytvořily příznivé podmínky pro rozšíření zmíněného druhu práce.⁶ Odměňování za sítkování bylo v té době i při velmi nízké odměně koneckonců vyšší, než odměna pomocné pracovní síly v zemědělství.

Sítkování se ženy a děvčata naučily od faktorů, členů jejich rodin či zaměstnanců.⁷ Od nich se pak znalost sítkování přenášela na další osoby, od matky na dcery a na děti, od starších sourozenců na mladší, k dalším ženám v místě. Při nesnázích v práci příležitostně radily bývalé industriální učitelky nebo zkušenější pracovnice.⁸ Situaci barvitě dokreslují slova pamětníků.⁹ Například Josef Roubínek (narozen 1905) připomíná založení sítářské dílny¹⁰ v polovině 20. let v Pelhřimově. Do sítkování se postupně zapojovali další členové rodiny, včetně dětí a dokonce i mužů.

V letech 1902–1907, tj. v době, kdy se se sítkováním ve sledovaném teritoriu začínalo, se podle dostupných údajů této činnosti věnovalo 1.553 osob včetně školních dětí. Např. v Rohozné (okr. Jihlava) 57 mužů, 115 žen, 101 školáků (z toho 60 dívek a 5 dětí, které měly jít teprve příští rok poprvé do školy). V sousední Dolní Cerekvi (okr. Jihlava) to bylo 350 osob – z toho 25 mužů, v Těšenově (okr. Pelhřimov) 22 žen – 3 muži, 7 školáků a 18 dívek ve věku od 13 do 18 let (pozn. – v uvedené době patřily všechny zmíněné obce do okresu Pelhřimov). V obcích kolem Vyskytné (Sedliště, Branišov, Jankov, Opatov, Polanky a samoty, vše na okrese Pelhřimov) sítkovaly v každém stavení průměrně čtyři osoby. „V důsledku toho je školní docházka např. v Rohozné na předposledním místě v okrese“, píše správce školy v dotazníku a pokračuje: „...je dosti dětí, které neobdržely vysvědčení propouštěcího, poněvadž pro sítkování nechodily do školy. Ve školním roce 1906/07 bylo propouštěcí vysvědčení odepráno Anežce Veselé, poněvadž poslední 3 léta pro sítkování nechodila do školy a pro tutéž příčinu bude muset být odepráno Marii Skokanové a Petronile Kochrdové, která od prázdnin nebyla ještě ve škole“ (pozn. aut. – tj. od září do února). Dokládá to i svědectví tehdejší respondentky – informatorky Alžběty Mazancové (nar. 1897) z Černova: „S necováním jsem začala už v sedmi letech jako dítě. Navazovala sem vlasy a natáčela na váleček. Musela sem to dělat ve dne, protože večer sem na to neviděla. Samotné necování prováděly starší děti a hlavně děvčata z chudých rodin, aby si opatřily nějaký krejcar na výbavu.“

Muži navazovali vlasy a navíjeli je na jehlice, dále dělali rámy na sítě, později i na dečky například v Pelhřimově, Novém Rychnově, Horní Vsi. Neaktivnější v sítkování byly ženy a děti. Již od šesti let pomáhaly děti tím, že navazovaly vlasy, navíjely na jehly a když dosáhly deseti let, začaly sítkovat (např. v Chrástově, Novém Rychnově, Řeženčicích, Sázavě, Rohozné, Horní Vsi, Pelhřimově aj.). Muži navíc připravovali pomůcky k „necování“ mimo vlastní jehly i další.

Například Rudolf Popek (nar. 1903), manžel jedné z pracovnic z Nového Rychnova, zhotovil pro ženy karbidku, aby na sítkování lépe viděly. Jehly a plíšky vyráběl i pro faktory a od 30 ks dostával odměnu ve výši 1 K (v roce 1917).

Do roku 1914 se na Pelhřimovsku sítkovalo prakticky v každé chalupě. Na Novorychnovsku to bylo 700 osob, v Rohozné 172, na Dolnokralovicku 480 a na Hornocerekvicku 370 osob. V roce 1907 zaznamenal řídící učitel J. Ptáček v Novém Rychnově do školní kroniky následující charakteristiku o zapojení školní mládeže do sítkování:

Třída	Počet dětí	Z toho sítkují	Hoši	Dívky
1.	70	11	4	7
2.	75	33	12	21
3.	54	41	17	24
4.	80	40	13	27

a dodal: „...že děti jsou ve škole ospalé, špatné osvětlení škodí jejich zraku. Protože se ženy k necování scházejí jako ke drani peří, neslyší děti vždy dobré řeči.“

V obecní kronice Horní Vsi (okr. Pelhřimov) byl nalezen záznam řídícího učitele K. Kloboučníka: „V r. 1906 zde začala výroba vlasových sítěk. Na těchto pracích byly zapojeny celé rodiny a to ponejvíce děti. Škola jim tuto práci zakazovala pro stálé sezení a kazení zraku, neboť se sítkovalo nejvíce večer, ale bez valného účinku.“

Během krátké doby se vytvořila v regionu Českomoravské vysočiny síť faktorů, kteří obhospodařovali menší, tzv. teritoriální „rajony“. V Pelhřimově např. pracovali faktoři – Jakub Kohn s dcerami, sestry Roubíčkovy a M. Stejskalová, zástupce dalšího faktora z Chotěboře. Pro tyto faktory pracovaly ženy z Pelhřimova, z Libkovy Vody, ze Sázavy, z Dubovic, Putimova, Skrejšova, Rynárce, Pavlova a Proseče. Ve 20. letech se v Pelhřimově okruh faktorů ještě rozšířil o podnikatele: Františka Příbyla¹¹ a Jana Neubauera. Ve Vyskytné (okr. Pelhřimov) zásobovali pracovnice zabývající se sítkováním obchodník Emanuel Juzl a Kopecký. Jejich obvod zahrnoval Vyskytnou, Sedliště, Branišov, Opatov, Jankov, Chaloupky, Polanky a Střítež.

Z Těchobuze a okolí (západní část okresu Pelhřimov) sbíral výrobky síťárek místní obchodník M. Fluss. Bratři Vilém a Mořic Bohmovi a obchodník David Sattner z Nového Rychnova zásobovali materiálem pracovnice v obcích: Sázava, Rohozná, Dolní Hutě, Hojkov, Milíčov, Chaloupky, Lešov, Čejkov, Chrástov, Řeženčice a Nový Rychnov. Hornocerekvičtí faktoři – Pollak, Šling, Lazar, Medlín, Kubová, Váňová (ta do roku 1924) a holič Pech shromažďovali práce od žen z Rohozné, Dolních Hutí, Hojkova, Milíčova (dnes okr. Jihlava), Nové Cerekve, Čížkova, Proseče-Obořiště, Těšenova, Nového Rychnova, Chaloupek, Sázavy, Lešova, Chrástova, Řeženčic a Čejkova (okr. Pelhřimov). Obchodním vlivem zasahovaly do Horní Cerekve i sestry Roubíčkovy z Pelhřimova. V Novém Světě (dnes součást Dolní Cerekve, na okrese Jihlava) bydlela faktorka M. Procházková a pracovaly pro ni ženy z Batelova, Nové Vsi, částečně i z Rohozné a Dolní Cerekve (okr. Jihlava).

V samotné Dolní Cerekvi působili obchodníci Leopold Landsmann a zástupce firmy Stehno z Trhové Kamenice (okr. Chrudim). Dolnocerekvický obvod tvořila místa – Rohozná, Cejle, Těšenov, Dolní a Horní Hutě, Spělov, Nový Svět, Nový Rychnov, Hojkov, Milíčov, Chaloupky, Sázava, Lešov, Čejkov, Chrástov a Řeženčice (viz mapka v příloze).

Z přehledu je patrné, že ženy z některých obcí pracovaly i pro několik faktorů. Vybíraly si je podle úrovně jednání při přebírání výrobků, především však podle odměny za práci. Sítkující ženy z Čáslavska (severní část okr. Pelhřimov) měly „obchodní spády“

do Slavětína (faktorka Čechová) na Benešovsku. Hotové výrobky posílali faktori do Vídně, Prahy, Jihlavy aj.

Postupně se v regionu vytvořila výrobní střediska, jako Horní Cerekev, Pelhřimov, Nový Rychnov a Dolní Cerekev, ve kterých byla aktivita faktorů nejvýraznější. Právě ve jmenovaných místech a blízkých obcích (např. Batelov, Rohozná a Vyskytná) se síťkováním zabýval nezanedbatelný počet obyvatel, a to dospělých i nezletilých. Před první světovou válkou síťkovalo v Novém Rychnově až 50 % veškerého obyvatelstva, v Dolní Cerekvi přes 30 %, ve Vyskytné více než 25 % a v Rohozné přes 50 %.

Hotová práce se odevzdávala jednou za týden, výjimečně za dva týdny. Respondentka – informátorka Alžběta Mazancová (nar. 1907) z Černova připomíná: „Práci sme přebíraly a odevzdávaly v Horní Cerekvi, kde byly dvě firmy, které se tím zabývaly. Vybíraly sme si tu, která právě více platila. Obchodník při přebírání hotových sítěk, které byly svázány po tuctech, materiál pečlivě vážil, protože vlasů byly drahé. To aby ho někdo neošidil. Obchodníci využívali naší bídy a sami se obohacovali.“ (Mínila tím Židovky, sestry Lazarovy a Šimka, pozn. autora.) Jak probíhalo přebírání práce na Novém Světě vzpomíná respondentka – informátorka Marie Martínková (nar. 1915) z Těšenova:

„Paní zapisovala vydaný materiál, přijatou práci a vyplácela. Nosily sme to do Nového Světa za každého počasí přes Rohoznou a Dolní Cerekev. Odevzdaly sme práci a dostaly materiál. Síťky sme samy nenosily, pro nás by to byl velkej přepych. To nosily dámy ve městech,“ a pokračovala „práci odevzdávala ta, která síťkovala. Když síťkovalo z rodiny víc žen, odevzdávala práci jen jedna. Faktorka prohlížela síťky, chybné vyřadila a strhla za ně na mzdě. Proto si každá rodina chodila s dílem sama.“

Jen z Branišova odevzdávali síťky muži, protože tamnější ženy byly přesvědčeny, že muži vyjednávají s faktorkami a faktory úspěšněji než ony samotné.

Nejčastějším výrobkem byly vlasové síťky z přirozených vlasů. V polovině 20. let se místo vlasů síťkuje i z příze či hedvábí (následkem módní vlny – zkracovaly se módní účesy a pravé vlasů byly velmi drahé). Ve větší míře se pletly dětské čepečky „karkule“ a posléze i síťové tašky nebo šátky.

V Pelhřimově a ojedinele v dalších místech se v rodinách síťkování věnovaly ženy a děti celý den. Převážně se však pracovalo podle časových možností, aby netrpěla práce na poli a v hospodářství. Síťkovalo se především v zimě. Ženy nelenily ani v době polední přestávky mezi 11. až 13. hodinou a pak i večer při petrolejce. V Řeženčicích, Chrástově, Rohozné, Branišově, Horní Vsi, Novém Rychnově, Těšenově, Hřibčicích, Krašonově, Horní Cerekvi, Batelově a v Dolní Cerekvi sedávaly ženy a děti u oken, aby co nejdéle využily denního světla. Večer pak seděly u stolu s lampou. Respondenti – informátoři uvádějí případy tzv. kolektivního síťkování. Respondentka – informátorka paní Mazancová k tomu ale dodává: „dříve se však muselo sedrat všechno peří, a toho nebylo málo, aby měla každá nevěsta na dvě peřiny.“

V Těšenově se scházívala děvčata u Kadleců na čp. 20, v Novém Rychnově u Frajů na čp. 2, v Černově a Čáslavsku jen tak dvě tři sousedky apod., ale vždy každá pracovala za sebe.

Pracovní doba věnovaná výrobě sítěk byla různá. V Pelhřimově, kde se síťkováním zaměstnávala řada žen celodenně, to bylo asi 12–14 hod., v dalších místech od 3 do 6 hodin denně; v zimě, v období vegetačního klidu zřejmě ještě více.

U dětí docházelo k zneužívání úlev školní docházky. V takových případech se nepodílely na zemědělských pracích, ale byly zaměstnávány síťkováním.

Odměna za síťkování v zásadě reflektovala možnosti výroby a odbytu. Zákon trhu – nabídky a poptávky mzdy postupně ustálil natolik, že mezi jednotlivými faktory byly

jen drobné diference. Před první světovou válkou se za jednu sítku platily 2 krejčary, v r.1930 za svazek sítěk (tucet) od 6 do 18 K, podle velikosti a použitého materiálu. Faktori z Chotěboře a z Trhové Kamenice platili o korunu více (viz příloha).

Za poskytnutou mzdu si děvčata pořizovala „něco“ do výbavy a starší, vdané ženy ji věnovaly většinou na zpestření jídelníčku svých rodin. Respondentka – informátorka M. Bartošková (nar. 1910) z Rohozné uvedla: „*Za necování sem si dávala peníze do zvláštní kasičky, ale stále sem tam nic neměla. Když sem se maminky ptala, odpověděla – a za co koupím cukr? Bylo nás v chalupě sedm.*“ Obdobně hovoří výpis z rodinné kroniky F. Lisa (nar. 1908).¹²

Vliv sítkování na zdraví hodnotili záporně i lékaři. MUDr. Fára, městský lékař v Pelhřimově např. píše: „*...práce není zdravá, zvláště pro malé děti. Namáhají si oči, osvětlení v příbytcích není valné... a proto si myslím, že vliv je škodlivý.*“

Obvodní lékař v Novém Rychnově zase sděluje: „*Sítkování má negativní vliv na celkový tělesný vývin dětí, které jsou náchylné k TBC a k jejímu uspišení.*“

I další lékaři se o vlivu sítkování na tělesný a duševní rozvoj mládeže vyjadřují obdobně.

Pelhřimovský děkan si v dotazníku postěžoval, že: „*...při nejlepších a nejsnaživějších vůli nemůže všechny otázky dostatečně správně vypsati, neboť vzdor častému naléhání jsem se nemohl vyptávat bezpochyby z příčin, že byly děti instruovány, aby veškerou odpověď na otázky odepřely.*“

Analogickou metodickou zkušenost s dotazníkovou akcí učinil jeho kolega, duchovní z Nového Rychnova: „*...Děti bývají od rodičů sváděny ke lži a neupřímnosti. Zůstaň doma a necuj, ve škole pak řekni, že tě bolela hlava. A zdraví dítěte trpí, zvláště oči*“ a pokračuje:

„*dlužno dle pravdy říci, že pro zdejší chudou, průmyslem neoživenou krajinu, kde není jiného výdělku než polní práce, je sítkování jakýsi zisk, děti i dospělí opatří si za to aspoň oblek, ale také nelze upříti, že zdejší hospodáři nemohouce včas pilné práce dostat od dělníků, velkou svízeľ mají. Uváží-li se pak, že zdraví je nejpřednější statek, je sítkování celkem vzato více na škodu než na prospěch – pro děti rozhodně. Děti které sítkují, poznáme ve škole hned: jsou bledé, ospalé, netečné, bez živé dětské čipernosti.*“

Dotazníková akce z února 1907 ukázala ještě na další jev našeho venkova. V místech s rozvinutým sítkováním se projevil nedostatek pomocných sil v zemědělství. Například správce školy v Dolní Cerekvi uvádí v záznamu: „*Je citelný nedostatek čeládky pro zemědělce, následkem toho je pracovní síla drahá.*“

Stejně ocenění situace podává správce školy na Křemešniku Josef Zahálka (mj. ústřední postava románové novely J. B. Vaňka „Na krásné samotáři“): „*Hospodář nemůže dostat děvečku. Místo, aby šla sloužit, dělá sítky*“. Výše uvedené hodnocení shrnuje lakonicky, ale výstižně novocerekvický děkan Schmidinger: „*Ubývá sil pro výpomoc v hospodářství.*“

Politická aktivita vyvolaná poslaneckou interpelací sledující jednu z domácích prací – sítkování, na začátku našeho století iniciovala řadu zjištění. Dotazníková akce z r.1907 zachytila rozsah sítkování, sociální situaci pracovníků a upozornila na složité životní podmínky řady rodin žijících na vesnicích (především bezzemků, domkářů a z části i chalupníků) českomoravského pomezí. V neposlední řadě reflektovala i hospodářskou situaci středního rolníka – sedláka a jeho nemalou závislost na pomocných dělnících.

Opakovaný průzkum realizovaný s časovým odstupem 80 let Okresním muzeem v Pelhřimově navázal na předlohu dotazníkové ankety z roku 1907 a pokusil se uplatnit

etnologický výměr interdisciplinovaného sledovaného kulturního fenoménu. Oba dotazníky poskytují obraz o uvedené domácí práci ve vybrané části Českomoravské vrchoviny v prvních 35 letech 20. století. V současnosti se v „necování“ pokračuje v omezeném rozsahu v některých místech (Horní Cerekev, Batelov, Těšenov aj.), kdy se vyrábějí dečky, přehozy na postele, záclony apod. Nelze však hovořit o pokračování, či obnově tradičního výrobního odvětví sítkování, spíše lze usuzovat na pozdní fázi jeho vývoje, na jeho „romantickou reminiscenci“.

Poznámka na okraj:

Interpelace poslance V. Choce vyvolala sociologickou sondu a spolu s dalším dotazníkem vytvořila pramen pro další etnografické bádání na úseku zaniklé domácí práce – sítkování. Pokud se týká věcnosti obsahu interpelace při zahrnutí dnešních okresů Jihlava, Žďár n. Sázavou, Havlíčkův Brod, Pelhřimov, byla oprávněná i v počtech uvedených sítkujících osob.

Prameny:

- Dotazníky z akce Okresního hejtmanství v Pelhřimově v r.1907, SOkA Pelhřimov;
- Kroniky obcí Horní Cerekev, zvl. příloha zvaná Kronika dědy Pavlíčka (nar. 1902), Nový Rychnov, Starý Pelhřimov, Řeženčice, Božejov, Hříběcí, Těšenov, Horní Ves a města Pelhřimov;
- Dotazníky a doplňkové rozhovory z výzkumu realizovaného Okresním muzeem v Pelhřimově v roce 1987.

POZNÁMKY

- 1 Alena VONDRUŠKOVÁ – L. KAPRASOVÁ, *Šikovné ruce*. Praha 1989, s. 24–25.
- 2 Jaroslav OREL, *Z historie ručního sítkování na Českomoravské vysočině*. Vlastivědný věstník moravský, roč. 34, 1982, sešit 2. s. 166–177 (k některým údajům uvedeným ve studii J. Orla přináší náš článek řadu doplnění a upřesnění, zejména pro jižní část Horácka)
- Alena VONDRUŠKOVÁ – L. KAPRASOVÁ, *Šikovné ruce*. Praha 1989
- J. F. SVOBODA, *Moravské Horácko*, sv. 3, *Lidové umění*, 1935.
- 3 Srov. Přílohy k čj. OÚ pres. 28/1907 Pelhřimov. SOkA Pelhřimov.
- 4 Václav CHOC, 23. 9. 1860 – 22. 5. 1942, český politik, publicista a právník. Od roku 1901 poslanec říšské rady za národně sociální stranu za okresy Chotěboř a Přebyslav. V letech 1916– 1917 vězněn. Autor řady populárních politických spisů a projevů.
- 5 Dotazník obsahoval následující otázky:
 1. Ve kterých obcích se provádí zpracování vlasů?
 2. Kdy a jakým způsobem bylo zavedeno?
 3. Kolik osob je zaměstnáno zpracováním vlasů?
 4. Z toho dětí školou povinných?
 5. Jakým způsobem je organizován styk mezi výrobcem a dodavatelem vlasů (faktoři aj) a kde mají své bydliště?
 6. Jak si opatřují vlasy před zpracováním a jak jsou za to placeny?
 7. Co se z vlasů vyrábí?
 8. Pracuje se po celý rok nebo jen v některém období?
 9. Jak dlouho denně pracují dospělí a jak děti?
 10. Jak se práce platí u dospělých a jak u dětí?
 11. Jsou tito dělníci nemocensky pojištěni?
 12. Dostávají děti ke zpracování vlasů úlevu ze školní docházky?
 13. Jak působí sítkování na zdraví dělníků, zvláště dětí (uved'te jak působí na růst, duchovní a morální stav dětí)?
 14. Kterými nemocemi trpí dělníci zpracovávající vlasy nejčastěji a které mají přímou souvislost s prací?
 15. Jaká pozorování byla zjištěna v souvislosti s prací a alkoholismem?
 16. Jaký vliv má zpracování vlasů na hospodářské poměry v místě?

LARVOVÁ, 1906, Skryšov/, Josef LICEHAMR, 1906, Pelhřimov/, Marie MAR-
TÍNKOVÁ, 1915, Těšenov/, Alžběta MAZANCOVÁ, 1907, Černov/, Albína
MÁSILKOVÁ, 1928, Těšenov/, František NECHVÁTAL, 1941, Chrástov/, Jindřiška
NECHVÁTALOVÁ, 1932, Těšenov/, Marie PARKANOVÁ, 1926, Hřibecí/, Josef
ROUBÍNEK, 1905, Pelhřimov/, J. RÁSOCHOVÁ, 1927, Těšenov/, Ludmila SKO-
KANOVÁ, 1906, Batelov/, Anděla ŠIMÁNKOVÁ, 1907, Batelov/, Jan ŠTĚPÁN,
1897, Krasoňov/, Marie VÁCHOVÁ, 1918, Rohozná/, Anna VÁŇOVÁ, 1924, Horní
Cerekev/, Anděla VODRÁŽKOVÁ, 1913, Čáslavsko/, kronikáři: Zdeněk DAVID, Sta-
rý Pelhřimov/, Bohumil JEDLIČKA, Rynárec/, J. MUSELOVÁ, Božejov/, Josef
PACLÍK, Branišov/, Bohuslav PARKAN, Hřibecí/, Marie STÁRKOVÁ, Pelhřimov/,
Robert SVOBODA, Nový Rychnov/, František ŠVEHLA, Horní Ves/, Karel TOMŠŮ,
Pošná/, Bohumila TVRDÁ, Horní Cerekev a Těšenov/.

DOTAZNÍK

Sítkování – necování (1989)

(Oslovujte pamětníky, v případě delších odpovědí či jiného sdělení, využijte druhou stranu dotazníku)

Místo /obec/:

Dotazník vyplnil:

Jméno informátora, rok narození, adresa

1. Ve kterých letech se u vás „necovalo“?

2. Kdo u vás „necoval“? ženy muži děti (správný údaj podtrhni)

3. Co kdo při „necování“ dělal? Muži:

Ženy:

Děti:

4. Co jste vyráběli:

ve kterých letech materiál:

5. Kdo vám dodával materiál? (jméno, místo)

6. Kam jste nosili hotové výrobky? (Jméno, místo):

7. Jak velká byla odměna? (za tucet a ve kterých letech?)

8. Kdy jste přestali dělat sítky na vlasy (rok a proč?)

9. Co jste dělali po ukončení výroby sítěk na vlasy?

10. Kdy jste u vás „necovali“?: přes den večer scházeli jste se jako při draní peří
(správné podtrhni)

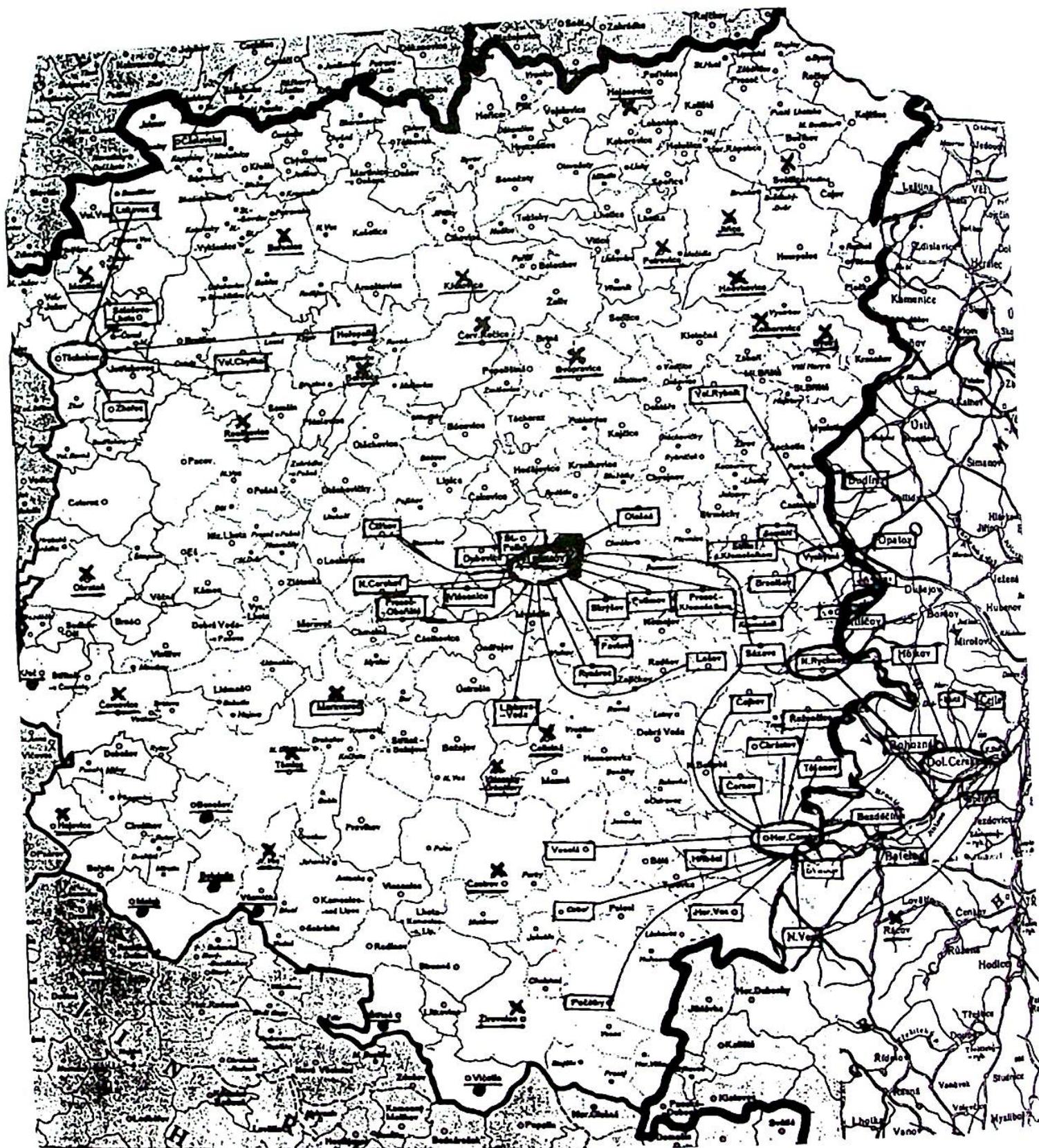
11. V kolika rodinách se ve vaší obci „necovalo“ a ve kterém roce:

12. Jména žijících pamětníků, kteří by mohli podat další informace:

13. Má ještě někdo ze sousedů u vás výrobek z popisovaných let? (jméno a co?).

14. Sítkuje se ještě dnes u vás? Ne Ano

15. Pokud ano, uveďte jméno, adresu a výrobek:

Legenda:

- – faktorské středisko
- – lokalita s prokázaným síťkováním a zjištěnou vazbou na faktora
- – lokalita s prokázaným síťkováním a nezjištěnou vazbou na faktora
- x – lokality s negativním zjištěním o síťkování

Mapka okresu Pelhřimov.

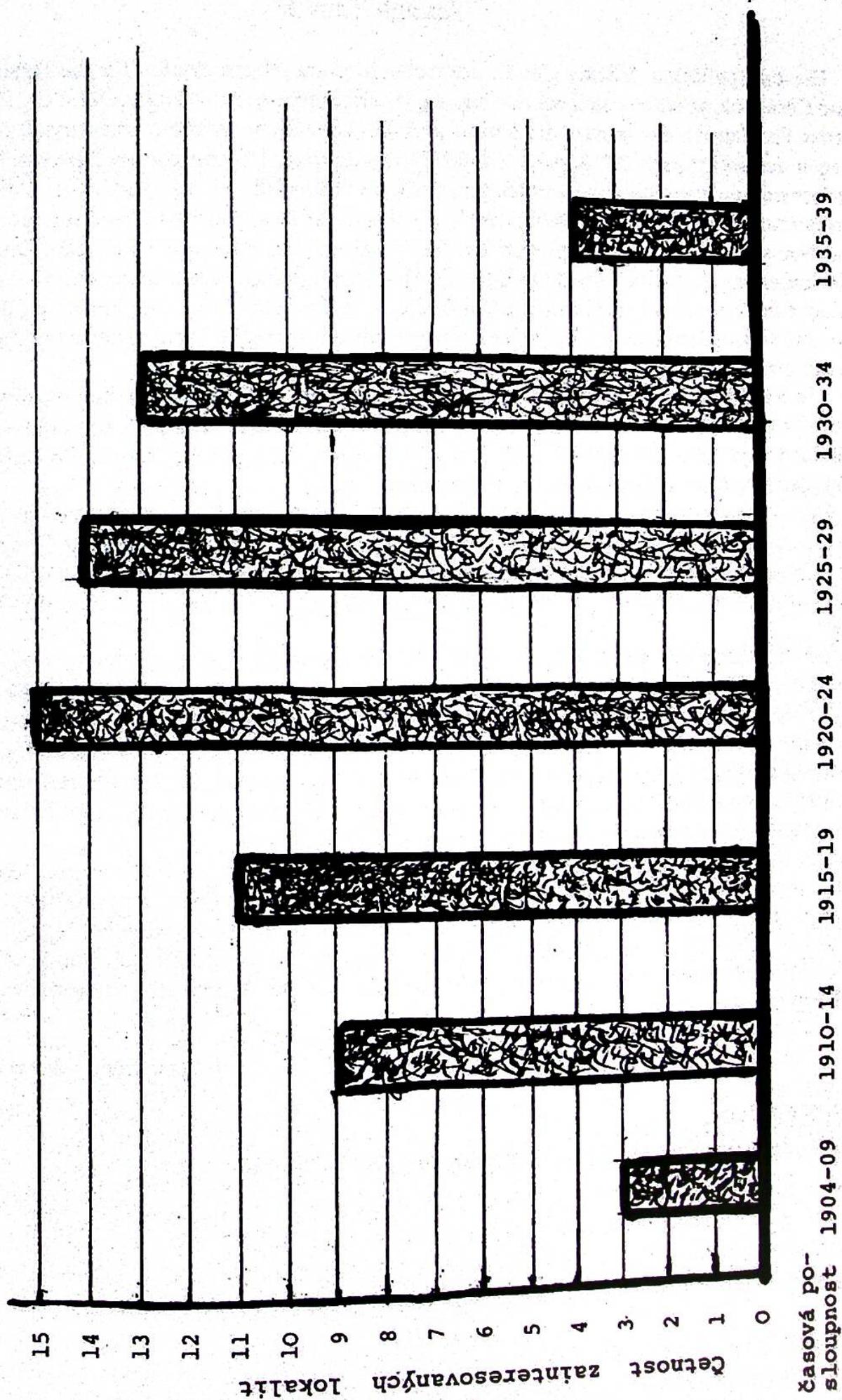
P ř e h l e d o ú č a s t i o s o b v y b r a n ý c h l o k a l i t n a v ý r o b ě v l a s o v ý c h s í t ě k (1 9 0 5)

místo	celkem osob	z t o h o			z t o h o		pozn.
		mužů	žen	děti	chlapců	dívček	
CEJLE	71	13	36	22	3	19	
DOLNÍ CEREKEV	385	25	277	83	23	60	30% obyv.
DOLNÍ HUTĚ	26	4	12	10	-	10	
HOJKOV	87	12	46	29	9	20	20% obyv.
HUTĚ	15	2	5	8	-	8	
LEŠOV	18	-	7	11	-	11	
LIBKOVA VODA	4	-	-	4	-	4	
NOVÁ CEREKEV	11	-	5	6	-	6	
NOVÝ RYCHNOV	454	42	126	286	86	200	50% obyv.
NOVÝ SVĚT	8	1	3	4	-	4	
PAVLOV	6	-	-	6	2	4	
PUTIMOV	4	-	4	-	-	-	
ROHOZNÁ	172	9	62	101	16	85	30% obyv.
RYNÁREC	7	1	3	3	-	3	
SÁZAVA	9	-	6	3	-	3	
SPĚLOV	12	-	7	5	-	5	
STŘÍTEŽ p. Křemešníkem	2	-	-	2	-	2	
TĚCHOBUZ	8	-	5	3	-	3	
TĚŠENOV	32	3	22	7	2	5	
VYSKYTNÁ	168	34	84	50	10	40	25% obyv.

obec	jméno faktora, sídlo	ocenění 12ks sítěk	v roce	poznámka
BRANIŠOV	Kopecký, Vyskytná (do Jihlavy)	větší 1 K 40 hal	1910	práci odevzdávali muži
CEJLE	L.Landsmann, Dol.Cerekev	malá 1 K 30 hal. střemí 1 K 70 hal. velká 2 K 40 hal.	1910	dospělý za týden až 4 K dítě za týden 1 K 50 hal.
DOLNÍ CEREKEV	sestry Šlingovy, H.Cerekev Stehno, Trhová Kamenice Landsmann, v místě	malá 1 K 20 hal. větší 2K 40 hal	1910	zruč.prac.za den 1 K 10 hal dítě asi 30 hal
HOJKOV	Landsmann, Dol.Cerekev	jako v Cejle	1910	pilný prac. 3 K za týden
HORNÍ CEREKEV	sestry Polákovy, v místě Roubíček, Pelhřimov	údaje nezjištěny		
NOVÁ CEREKEV	sestry Šlingovy, Hor.Cerekev	1 K 30 hal	1907	dítě dělá sítku přes 2 hod.
NOVÝ RYCHNOV	Stetner, Běhm, v místě	prům. 1 K	1913	sběrna Šimek, Hor.Cerekev
PELHŘIMOV	Stejskal, Chotěboř Kohn, Roubíček, Běhm, v místě	5 Kč 4 Kč	1925 1930	více za vlasovou než z příze
PROSEČ p.Křem.	E, Jůzl, Vyskytná	viz Sázava	1907	nejpilnější dítě za den 60 hal
PUTIMOV, RYNÁREC	Kohn, Běhm, Roubíček, Pelhřimov	malé 90 hal, větší 1 K 40 hal.	1907	za týden udělá 9 tuctů=8K, 46hal průměr.výdělek dospělé 1,10- 1,60 K za den
ROHOZNÁ, HUTĚ	sestry Polákovy, Roubíček, Hor. Cerekev; Landsmann, D.Cerekev, M.Běhm, Nový Rychnov Procházková, Nový Svět	prům 1 K 40 hal	1907	dospělý za den 90 hal dítě 40 - 60 hal
ROHOZNÁ		6 - 18 Kč 12 - 24 Kč	1933 1935	
SÁZAVA, VYSKYTNÁ	Jůzl, Vyskytná (do Vídně)	prům. 1 K 30 hal	1907	4 pracovnice za den až 2,40 K
TĚŠENOV	Landsmann, Dolní Cerekev sestry Roubíčkovy, H.Cerekev	prům. 2 K	1907	pilná max. 1 K za den

Pozn.: v Hor.Cerekevi: sestry Pollákovy, Šlingovy, Lazar, ~~pěk~~ sem zajížděly i sestry Roubíčkovy z Pelhřimova v Dolní Cerekevi: Leop.Landsmann, V Novém Světě: Procházková, ve Vyskytné E.Jůzl a Kopecký, v Novém Rychnově: L.Stettner, Běhm a spád do Horní Cerekeve, v Pelhřimově: Roubíček a jeho dcery.Kohn, Běhm, Stejskal z Chotěboře a na Dolnocerekevicku ještě Stehno z Trhové Kamenice.

V ý v o j s í ě k o v á n í n a Č e s k o m o r a v s k é v r c h o v i n ě v l e t e c h 1 9 0 4 - 1 9 3 9
 (P o č e t o b c í , v n i c h ž e s e p r o k a z a t e l n ě " n e c o v a l o " v u v e d e n ý c h l e t e c h)

Die Netzfertigung aus einer anderen Sicht betrachtet

Jaromír Tausch

Die Interpellation Václav Choc', des tschechischen Abgeordneten für die Bezirke Přebyslav und Chotěboř, mit der er sich bei der Tagung des Reichsrates in Wien im Oktober 1906 an die Minister für Handel, das Innere, die Kultur und den Unterricht wendete und danach fragte, wie sie gegen den Mißbrauch der Kinder bei der Fertigung von Haarenetzen im Böhmischemährischen Höhenzug einzuschreiten gedenken, gab der k.u.k. Statthalterei den Anlaß zur Überprüfung der kritisierten Verhältnisse. Die politische Verwaltung des Bezirkes Pelhřimov sendete an alle Schulen, Seelsorger, Gendarmerieposten und Bezirksärzte Umfragen mit 16 Fragen. Die ausgefüllten Umfragen ergaben eine Übersicht über die Heimfertigung der Haarnetze, an der sich gerade die Kinder im Vorschulalter in einem beträchtlichen Maße beteiligten. Die Fertigung der Netze verbreitete sich in dem untersuchten Gebiet in den Jahren 1902-1907 und dauerte ununterbrochen bis in die dreißiger Jahre an.

Die Schulkinder banden die Haare an die Nadeln an, die älteren arbeiteten selbständig, manchmal zum Nachteil der Schulpflicht. An einigen Orten, z.B. in Rohozná, erhielten sogar mehrere Mädchen im Jahre 1906-1907 kein Abgangszeugnis, denn infolge der Haarnetzfertigung versäumten sie eine größere Zahl der Unterrichtsstunden.

Die Umfrage bestimmte genau alle 7 Fertigungszentren, in denen die Frauen das Material bekamen und fertige Produkte ablieferten und beschrieb die Arbeit, die Zahl der Personen, die sich mit dieser Tätigkeit befaßten sowie die Weise deren Vergütung. In den ersten fünf Jahren des 20. Jahrhunderts befaßten sich mit der Haarnetzfertigung 1 553 Personen einschließlich der Kinder.

Die Erklärungen der Schuldirektoren, der Ärzte sowie der Geistlichen machten auf den schlechten Einfluß der Haarnetzfertigung aufmerksam, der sich besonders auf die Gesundheit und Moral der Kinder und Jugendlichen auswirkte. Durch diese Fertigung wurden unter anderem auch die Arbeitskräfte aus der Landwirtschaft abgezogen. Selbst die niedrigen Verdienste für die gefertigten Netze waren höher als das Entgelt der Hilfsarbeiter in der Landwirtschaft und deshalb beschäftigten sich die jungen Mädchen lieber mit der Haarnetzfertigung, statt bei den Bauern zu dienen, um etwas Geld für ihre Ausstattung sparen zu können.

Die Umfrage der politischen Verwaltung des Bezirks Pelhřimov vom Februar 1907 dokumentierte den Umfang der Haarnetzfertigung sowie das soziale Profil einer Berufsklasse auf dem Lande, machte auf die komplizierten Lebensbedingungen der Landlosen, Häusler und Kleinbauern an der böhmisch-mährischen Grenze im ersten Drittel des 20. Jahrhunderts aufmerksam und zeigte ebenfalls, daß die mittelgroßen Bauern von der Arbeit der Hilfsarbeiter beträchtlich abhängig waren.

Übersetzung: Alena Jakubíčková

Adresa autora:

PhDr. Jaromír Tausch, CSc., Třešť'ská 181, 588 51 Batelov